

ePOOKI

OULUN AMMATTIKORKEAKOULUN TUTKIMUS- JA KEHITYSTYÖN JULKAISUT ISSN 1798-2022

ePooki 59/2019

Näkökulmia virsilaulun opettamisen tarpeellisuudesta nykypäivänä

Syrjäniemi Tuija, Tötterström Jouko

2.10.2019 ::

Virsien käyttö osana peruskoulun arkea puhututtaa. Keväällä 2019 valmistuneessa opinnäytetyössä selvitettiin, millaisia mahdollisuuksia vuoden 2014 peruskoulun opetussuunnitelman perusteet antaa virsikasvatukseen toteuttamiseen nykypäivän peruskouluissa. Eri puolilla Suomea asuville opettajille ja kanttoreille suunnattiin kysely, jossa kartoitettiin virsikasvatukseen toteuttamista sekä yhteistyötä koulun ja seurakunnan välillä.

Virsilaululla on Suomessa pitkä perinne. Ensimmäinen suomalainen virsikirja julkaistiin yli 500 vuotta sitten. Kun ihminen laulaa, hän samalla tuo sisäisen maailmansa kosketukseen toisten ihmisten kokemusten kanssa. Näin virsilaulu voi antaa kokemuksille yhteiset sanat. ^[1] Se on myös yhteisöllinen kokemus. Laulettaessa voidaan kokea yhteyttä ihmisten välillä. ^[2] Virsien merkitystä yksilön kokemusmaailmassa on tutkittu. Tutkimuksessa tuli esille, että virsikokemukset ovat joillekin alkuperäisintä kokemuspintaa musiikkiin. ^[3] Virsissä on paljon hyvää ja käyttökelpoista puhuttelevien tekstien lisäksi. Melodiat on helppo oppia ja ne jäävät hyvin mieleen. Lisäksi likimain kaikki länsimainen taidemusiikki liittyy hyvin tiiviisti kirkkoon ja kirkkomusiikkiin – myös virsiin, vaikka tätä ei usein hahmotetakaan. Kirkkomusiikki on yksi varsin keskeinen tekijä taidemusiikin kehittäjänä, vaikka eri genret ovatkin erottaneet musiikkilajeja ja -tyylejä toisistaan.

Kouluissa virsiä on perinteisesti laulettu päivänavauksissa, juhlissa (kuva 1) sekä uskonnon tai musiikin oppitunneilla. Virsien käyttö on kuitenkin ollut jonkinlaisessa murroksessa 2000-luvun alusta lähtien. Uskonnonvapauslain uudistumisen myötä virsikeskustelu on lisääntynyt sosiaalisessa mediassa. On käyty vilkasta ajatuksenvaihtoa muun muassa siitä, onko virsien laulaminen kouluissa uskonnon harjoittamista ja siitä, missä kulkee uskonnonvapauden toteutumisen raja.

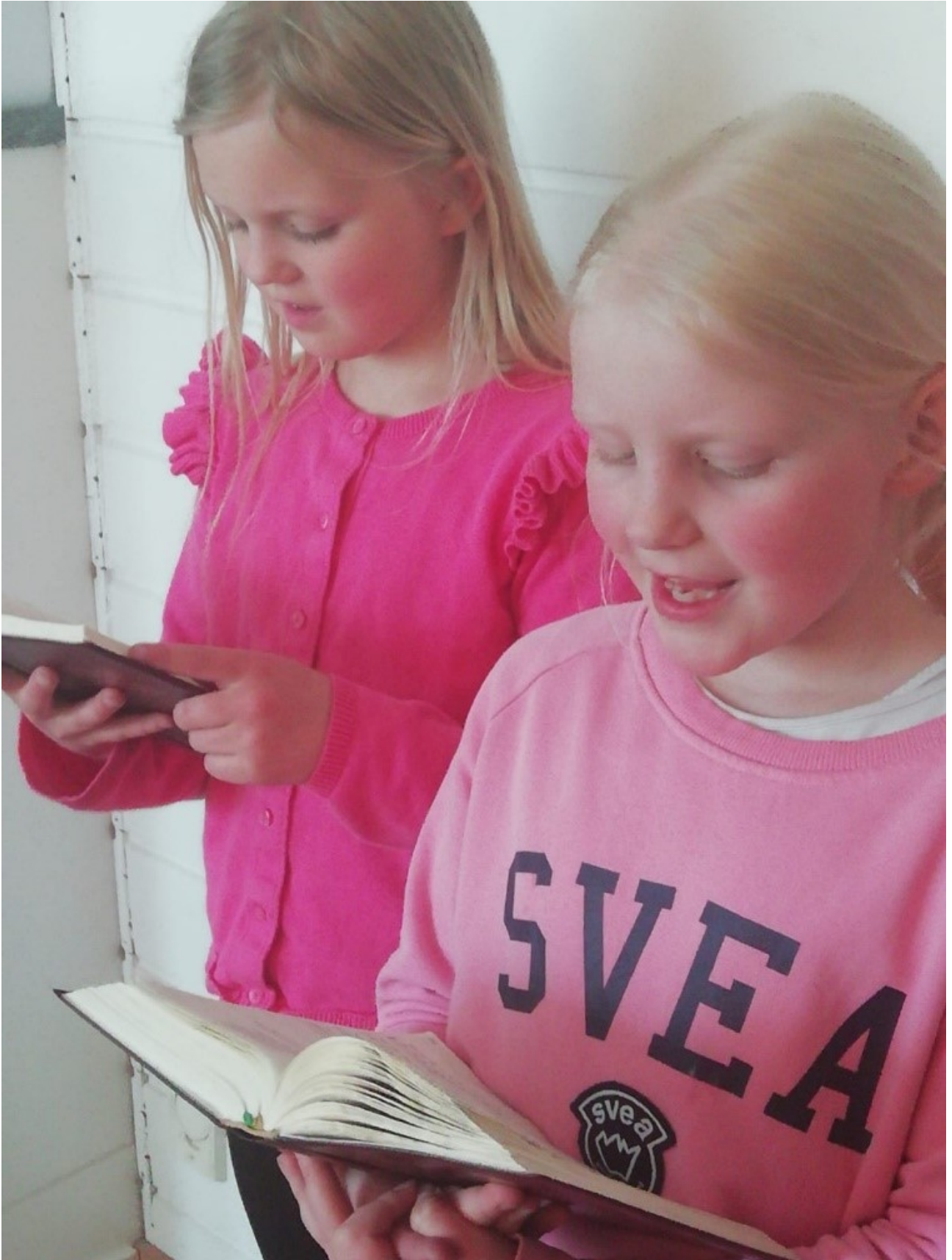


KUVA 1. Suvivirsi on ollut 1800-luvulta asti osa Suomen kevätjuhlaperinnettä (kuva: Syrjäniemi Tuija)

Opetussuunnitelman perusteet virsikasvatuksen toteuttamisen ohjeistajana

Perusopetuslakiin pohjautuvassa peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa kerrotaan, miten virsikasvatusta kouluissa voidaan toteuttaa. Nykyinen ohjeistus on vuodelta 2014. Siinä opettajalle annetaan aiempaa suurempi pedagoginen vapaus päättää opetuksen sisällöistä. Virsiä kuitenkin ohjataan käyttämään opetuksessa edelleen. ^[4]

Koulujen opetuksessa toteutettavan evankelisuterilaisen uskonnon opetussuunnitelmassa todetaan, että tutustuminen rukouksiin, virsiin ja uskonnollisiin toimituksiin on osa uskonnon opetusta. 1–2-luokilla opetuksen sisällöstä virsikasvatuksen osalta mainitaan, että siinä tutustutaan kirkkovuoden keskeisiin juhliin ja harjoitellaan kirkkovuoteen sekä lapsuuteen liittyviä virsiä. 5–6-luokan suunnitelmassa todetaan, että virret ja muu hengellinen musiikki otetaan huomioon opetuksessa. Musiikin suunnitelmaan puolestaan on kirjattu, että opetuksessa tutustutaan monipuolisesti eri musiikkikulttuureihin ja -tyyleihin. (Kuva 2.) ^[4] Voidaan esimerkiksi perehtyä virren säveltäjän tai sanoittajan elämäkertaan ^[5]. Näin virsiä voidaan edelleen sisällyttää myös musiikin tunneille.



KUVA 2. Haapajärviset serkukset **Ellen Saarela** ja **Iris Valli**. He laulavat mielellään virsiä sekä koulussa että vapaa-ajalla. Virsien pariin heitä on innostanut muun muassa virsivisa. Tämä kolmas- ja neljäsluokkalaisille suunnattu tapahtuma järjestetään Suomen peruskoulujen ja seurakuntien yhteistyönä kahden vuoden välein (kuva: Valli Kirsi)

Kumppanuuden korit koulun ja seurakunnan työn pohjana

Kirkko on reagoinut peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden uudistumiseen. Koulun ja seurakunnan yhteistyön pohjaksi on laadittu Kumppanuuden korit. Sisällöt perustuvat Opetushallituksen päivitettyihin ohjeisiin ja takaavat näin uskonnonvapauden toteutumisen. Kumppanuuden koreja on neljä: 1. yleissivistävä opetus, 2. perinteiset juhlat, 3. uskonnolliset tilaisuudet ja 4. kasvun ja hyvinvoinnin tuki. Jokaisella korilla on omat pelisääntönsä. Siksi ne täytyy pitää erillään toisistaan. ^[6] Tämä selkeyttää yhteistyötä. Opettaja voi valita seurakunnan työntekijän pitämän tunnin aiheen, joka pohjautuu tiettyyn koriin. Näin hän tietää jo etukäteen, minkälainen sisältö opetustuokiosta on.

Seurakunnan työntekijä voidaan kutsua kouluun vierailulle pitämään tiettyyn korin sisältöön pohjautuva tuokio. Jos kyseessä on ensimmäisen korin sisältö, tuokio perustuu koululakiin ja opetussuunnitelman perusteisiin. ^[6] Virrestä voidaan esimerkiksi tutkia, mihin aikakauteen, vuodenaikaan tai kirkkovuoden juhlaan se liittyy ^[5]. Toisen korin aiheissa yhteistyön perustana ovat koulun perinteiset juhlat. Yksittäisen virren voi sisällyttää juhlaan, koska se on osa suomalaista kulttuuria. Uskonnollisia tilaisuuksia varten on kolmas kori. Näitä ovat esimerkiksi koulujumalanpalvelukset, uskonnolliset päivänavaukset ja konsertit. Tilanteeseen voi sisältyä uskonnon harjoittamista, ja ne toteuttavat positiivista uskonnonvapautta. Tilaisuuteen osallistuvat oppilaat, joiden huoltaja on antanut siihen suostumuksensa. Neljännen korin sisällöstä esimerkkeinä ovat erilaiset virkistyspäivät tai välituntitoiminta sekä erilaiset ryhmäytymiset. ^[6]

Suvivirsi osana suomalaista kouluperinnettä

Suvivirsi tuli suomalaiseen virsikirjaan vuonna 1701. Se on ollut 1800-luvulta asti osa Suomen kevätjuhlaperinnettä. ^[7] Lähes kaikilla Suvivirteen liittyy omia koulumuistoja. Sitä lauletaessa vanhatkin muistot nousevat tähän hetkeen ja herättävät tunteita. Suvivirren suosiota Suomessa kuvastaa esimerkiksi se, että se on käännetty myös slangiksi ja virrestä on tehty sanat, joista on poistettu kristinuskon sanoma. ^[8]

Kuluneen vuosikymmenen aikana Suvivirsi on keväisin noussut sosiaalisen median yhdeksi kärkipuheenaiheeksi. Sen luonne osana kevätjuhlaperinnettä herättää ristiriitaisia käsityksiä. Tekeekö virren laulaminen juhlasta uskonnollisen tilaisuuden? Missä kulkee uskonnonvapauden raja? Opetushallitus tarkensi ohjeita uskonnon opetuksesta peruskoulussa ^[9]. Vuonna 2018 julkaistussa ohjeistuksessa otettiin kantaa myös juhlien järjestämiseen. Opetushallitus totesi, että yksittäisen virren käyttö on osa suomalaista kulttuuria, eikä sen takia juhlaa voida pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena. ^[10] Perustuslakivaliokunnan mietinnössä todetaan, että pitkälle viety uskonnollista alkuperää olevien perinteiden välttäminen ei edistä uskonnollista suvaitsevaisuutta ^[10]. Tämä kannanotto puoltaa suvivirren käyttöä.

Kysely virsilaulusta ja yhteistyöstä

Opettajille ja kanttoreille tehdyssä kyselyssä selvitettiin virsilaulun sekä koulun ja seurakunnan yhteistyön tarpeellisuutta peruskoulun alakoulussa. Virsilaulutilannetta pyrittiin kartoittamaan koko Suomen osalta. Siksi kysely lähetettiin eri puolilla Suomea työskenteleville opettajille ja kanttoreille. ^[11]

Molemmille ryhmille oli laadittu oma kyselylomake. Opettajille oli kysymyksiä virsien opettamisesta ja laulamisesta heidän omilla tunneillaan. Kanttoreiden vastaavat kysymykset liittyivät kouluilla virsilaulua sisältäviin vierailuihin. Kaikille yhteisenä oli kysymys oman työn pohjaksi laadituista opetus- ja kasvatussuunnitelmista. Opettajilta haluttiin selvittää, minkälaisia mahdollisuuksia nykyinen opetussuunnitelma antaa virsikasvatukselle. Kanttoreilla vastaava kysymys liittyi seurakunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Molemmilta ryhmiltä kysyttiin myös oppilaiden halukkuudesta virsilaulamiseen sekä yhteistyön merkityksestä koulun ja seurakunnan välillä. Keväällä 2018 toteutettuun kyselyyn vastasi yhdeksän opettajaa ja kymmenen kanttoria. Vastauksia tuli tasaisesti eri puolilta Suomea. ^[11]

Virsilaulun merkitys suomalaisessa peruskoulussa tutkimustulosten perusteella

Kyselyn vastausten perusteella virsilaulu on yhä tärkeä osa Suomen peruskoulun kulttuuria. Virsiä lauletaan päivänavauksissa, uskonnon tunneilla sekä juhlissa. Nykyinen opetussuunnitelma ei kuitenkaan ole yhtä sitova kuin aiemmin. Esimerkiksi vuosikohtaiset virsisuunnitelmat ovat jääneet paikallisista opetussuunnitelmista pois. Hajontaa onkin opettajien välillä entistä enemmän siinä, minkä verran he käyttävät arjessa virsiä opetuksessaan. Joka tapauksessa opettajat näyttävät pitävän virsikasvatusta merkittävänä esimerkiksi kulttuurihistorian siirtämisen ja yleissivistyksen kannalta. ^[11]

Sekä opettajat että kanttorit suhtautuvat vastausten mukaan myönteisesti virsien laulamiseen ja laulattamiseen. Heidän mielestään myös oppilaat kokevat virsilaulun edelleen pääosin myönteisenä. Toisaalta

opettajan oma suhde virsiin näyttää vaikuttavan siihen, missä valossa oppilaat näkevät virsien laulamisen. Pienet oppilaat innostuvat luontaisesti lähes kaikkeen, kun taas isompien oppilaiden kanssa motivointi asiaan on merkittävämmässä roolissa. Kun sekä opettajan että kanttorin suhde virsiin on läheinen, he voivat omalla esimerkillään saada kaikenikäiset oppilaat innostumaan virsilaulusta. Opettajilla oli kokemusta siitä, että itsensä likoon laittava innostava kanttori voi saada oppilaat ikään katsomatta innostumaan virsilaulusta. [11]

Usean opettajan mielestä virsien laulaminen tukee opetussuunnitelmassa mainittujen oppisisältöjen eteenpäin viemistä. Opettajat kertoivat, että virsilaulu auttaa tunne-elämän käsittelyssä. Lisäksi virret tuovat lohtua ja turvaa. Virsilaulu tuntuu myös opettajien mukaan lisäävän yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Se luo yhdessä laulavaan ryhmään me-henkeä. Jokainen tarvitsee yhdessä laulamisen ja yhdessä olemisen kokemuksia. Tämä on tärkeää nykyaikana, koska se samalla tukee lasten laulamiskulttuuria ja siitä nousevaa yhteisöllisyyttä. [11]

Lopuksi

Tämän artikkelin pohjana ollut opinnäytetyö [11] sisältää opettajille ja kanttoreille tietoa ja esimerkkejä mahdollisuuksista käyttää virsiä uskonnonvapauslakia kunnioittaen sekä opetussuunnitelmaan pohjautuen. Tarkoituksena on rohkaista opettajia sekä seurakunnan työntekijöitä laulamaan ja laulattamaan virsiä peruskouluissa opetussuunnitelman niille osoittamissa tilanteissa.

Uskonpuhdistaja Martti Luther oli aikoinaan sitä mieltä, että jokaisella kristityllä on oikeus yhtyä virsilauluun omalla kielellään. Hän aloitti seurakunnan virsilauluperinteen 500 vuotta sitten. Luther käytti virttä myös opetusvälineenä. [11] Kyselyn tulokset sekä Kiimingin virsilauluprojekti osoittavat, että sama lohduttava ja iloa tuottava virsilaulu kuuluu kouluissakin edelleen nykypäivänä.

Lähteet

1. [△]Vapaavuori, H. 2004. Laulamisen ihanuus. Teoksessa J. Haapasalo, L. Lauerma, M. Nissinen & P. Suikkanen (toim.) Kirkkomusiikki. Helsinki: Edita.
2. [△]Käsikirjavalioikunnan mietintö 3/2010 edustaja-aloitteesta 4/2010. Virsikirjan lisävihkon valmistelun aloittaminen. Hakupäivä 21.5.2019.
[http://kappeli.evl.fi/kkoweb.nsf/c7f32a5129224528c2256dba002d78f0...\\$FILE/Kasikirjavkm_10-3.doc](http://kappeli.evl.fi/kkoweb.nsf/c7f32a5129224528c2256dba002d78f0...$FILE/Kasikirjavkm_10-3.doc)
3. [△]Linna, R. 2004. Virret subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa T. Inananen & V-M. Salminen (toim.) Virsi ja laulu Suomessa. Tekstit, kokemus ja kasvatus. Helsinki: Unigrafia Oy.
4. [△]^{ab}Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 96. Helsinki. Hakupäivä 21.5.2019.
<https://www.oph.fi/download...>
5. [△]^{ab}Vinko, T. 2019. Koulu yhteistyön asiantuntija, Kirkkohallitus. Sähköposti. Tekijän hallussa.
6. [△]^{abc}Kirkkohallitus. 2019. Kumppanuuden korit. Koulu ja kirkko. Hakupäivä 21.5.2019.
<https://koulujakirkko.evl.fi/kumppanuuden-korit/>
7. [△]Suokunnas, S. 2018. Virsivartti: Tietoa, tunnelmaa ja sanomaa virsistä. Tallinna: Printon.
8. [△]Rönty H. 2017. Suvivirren taustalla piilee nälkää, kannibalismia ja erotiikkaa – ”Joissain pitäjissä kuoli yli puolet väestöstä”. Yle uutiset 2.6. Hakupäivä 21.5.2019.
<https://yle.fi/uutiset/3-9642442>
9. [△]Perustuslakivaliokunnan mietintö 2/2014vp. Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2012. Eduskunta.
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut...>
10. [△]^{ab}Opetushallitus. 2018. Ohje perusopetuksen uskonnon ja elämäntutkimustiedon sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa. Helsinki. Hakupäivä 21.5.2019.
<https://www.oph.fi/download...>
11. [△]^{abcdefg}Syrjäniemi, T. 2019. Virsikasvatus alakoulussa vuoden 2014 peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden mukaan. Näkökulmia virsilaulun opettamisen tarpeellisuudesta nykypäivänä. Opinnäytetyö. Oulun ammattikorkeakoulu.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201904185560>

Metatiedot

Nimeke: Näkökulmia virsilaulun opettamisen tarpeellisuudesta nykypäivänä

Tekijä: Syrjäniemi Tuija; Tötterström Jouko

Aihe, asiasanat: hengellinen musiikki, kasvatus, opetussuunnitelmat, peruskoulu, virret, virsilaulu

Tiivistelmä: Virsien käyttö osana peruskoulun arkea puhututtaa. Keväällä 2019 valmistuneessa opinnäytetyössä selvitettiin, millaisia mahdollisuuksia vuoden 2014 peruskoulun opetussuunnitelman perusteet antaa virsikasvatuksen toteuttamiseen nykypäivän peruskouluissa.

Eri puolilla Suomea asuville opettajille ja kanttoreille suunnattiin kysely, jossa kartoitettiin virsikasvatuksen toteuttamista sekä yhteistyötä koulun ja seurakunnan välillä. Lisäksi Kiimingissä toteutettiin koulujen kanssa yhteistyössä virsilauluprojekti, jonka avulla saatiin lisää tietoa virsilaulun merkityksestä. Tutkielman tuloksina voidaan todeta, että virsilaulu kuuluu edelleen suomalaiseen peruskouluun ja virsilaululla sekä yhteislaululla on yhä voimaannuttava sekä hengellinen että musiikillinen merkitys. Virsiä lauletaan päivänavauksissa, uskontotunneilla ja juhlissa.

Opettajien mielestä nykyinen opetussuunnitelma tukee virsien käyttöä. Samalla se tosin antaa opettajalle pedagogisesti suuremman vapauden päättää, millä tavalla hän virsiä opetuksessaan käyttää. Sekä opettajat että kanttorit kokevat yhteistyön koulun ja seurakunnan kanssa useimmiten kannattavana.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2019-10-02

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2019053117963>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: CC BY-NC-ND 4.0

Näin viittaat tähän julkaisuun

Syrjäniemi, T. & Tötterström, J. 2019. Näkökulmia virsilaulun opettamisen tarpeellisuudesta nykypäivänä. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 59. Hakupäivä xx.xx.xxxx. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2019053117963>.